

Supplement

Europa en de stier.

Suzan Beute

Hoog van de toren

Geschiedenis en culturele identiteit

Geschiedenis speelt een belangrijke rol in het mentale bewustzijn van de mens. Vooral de regionale en nationale geschiedenis is momenteel, in een groeiend Europa, een gevoelig onderwerp omdat mensen zich meer verbonden voelen met hun eigen historische verleden. In dit verband bespreekt Suzan Beute in onderstaand stuk over het belang van het schrijven van een Europese historische canon.

Nationale identiteitspolitiek ging weer expliciet een rol spelen nadat Nederland op 16 april 1992 het Verdrag van Malta had ondertekend. Het Verdrag van Malta, ook wel bekend als de Conventie van Valletta, was voorbereid en aangenomen door de Raad van Europa om ons archeologisch erfgoed in de bodem te beschermen. Archeologische vindplaatsen zijn van cruciaal belang voor zowel het Europese als het vaderlandse verleden. Dit verdrag, dat op 25 mei 1995 in werking is getreden, heeft dan ook tot doel de versterking van de collectieve Europese identiteit.

Al vanaf de totstandkoming van de Europese Economische Gemeenschap in 1948 is Europa op zoek naar een gemeenschappelijke geestelijke, culturele en materiële erfenis; de zogenaamde *common cultural heritage*, waaraan de individuele naties ieder een bijdrage hebben geleverd. Er is daarbij bewust gekozen voor een niet louter geestelijke erfenis wegens de vreselijke vernietigingen die de Tweede Wereldoorlog teweeg heeft gebracht. Men was zich ervan bewust geworden dat niet alleen de geestelijke Europese erfenis kwetsbaar was en revitalisering behoefde, maar dat tevens de materiële objecten in tijden van oorlog ernstig én onherstelbaar beschadigd kunnen raken. De aandacht van onder meer de Raad van Europa, nationale overheden, ministeries en UNESCO, richt zich dan ook sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw door middel van het maken van afspraken en het laten gelden van protocollen, op het behoud van het cultureel historisch erfgoed zoals dat bewaard werd in musea, archieven en bibliotheken. Op 19 decem-

ber 1954 resulteerde dit op internationaal niveau tot de oprichting van de Europese Culturele Conventie. Daar werden in de daaropvolgende jaren enkele verklaringen over het cultureel historisch erfgoed aan toegevoegd, waarbij de nadruk werd gelegd op de gemeenschappelijke elementen van het Europese erfgoed. De achterliggende gedachte berustte op de behoefte een krachtige collectieve identiteit op het niveau van de Europese gemeenschap op te bouwen.

De Europese samenwerking lijkt op 20 november 2008 een hoogtepunt te hebben bereikt met de opening van de Europese online-bibliotheek *Europeana* (www.europeana.eu). Deze website biedt geïnteresseerden in literatuur, kunst, wetenschap, politiek, geschiedenis, architectuur, muziek of film de mogelijkheid, snel en gratis, toegang te krijgen tot de grootste Europese collecties en meesterwerken. Via één virtuele bibliotheek kan door middel van een webportaal, dat beschikbaar is in alle Europese talen en verbonden is aan nationale bibliotheken, in alle 27 lidstaten van de Europese Unie toegang worden verleend tot deze enorme hoeveelheid gegevens.

Ruim tachtig jaar geleden, op het hoogtepunt van het nationalisme, maakte niemand zich druk om een gemeenschappelijke Europese geschiedenis. Maar juist nu Europa zich middenin het grootste verenigingsproces sinds het Romeinse Rijk bevindt, vraagt de Europese integratie mijns inziens om een integrale geschiedschrijving. De reactie op de europeanisering, zoals het verschijnen van vele nationale, regionale en zelfs lokale bewegingen, lijkt echter het tegendeel te bewijzen. Zijn deze bewegingen gebaseerd op angst voor identiteitsverlies? Identiteitsproblematiek, voornamelijk op nationaal niveau, is momenteel dan ook een veel besproken thema onder historici, archeologen, planologen, ambtenaren en politici. Deze angst is naar mijn mening ongegrond.

De globalisering schrijdt voort en de migratie neemt toe, maar wat bindt mensen? Veel mensen vragen zich af of het wel mogelijk is een Europese historische canon te ontwerpen die voldoet aan zoveel diversiteit. Maar sinds wanneer zijn wij bang een Europese geschiedenis te schrijven? De Europese landen schrijven toch als sinds jaar en dag vol trots nationale geschiedenis waarbij de overige Europese naties niet onbesproken blijven? Bovendien lijken de Europese samenlevingen tegenwoordig juist op cultureel terrein hoogtij te vieren, dus waarom zou men niet geïnteresseerd zijn in het schrijven van een gemeenschappelijke Europese geschiedenis?

Een integrale Europese geschiedenis, een Europese historische canon, is per definitie tijdgebonden en cultureel bepaald. Nu, in het eerste de-

cennium van de eenentwintigste eeuw, wordt er weer gediscussieerd over normen en waarden, over gedeelde ervaringen en over samenhang binnen de Europese landen. De aanslagen in New York, Madrid en Londen lijken deze samenhang alleen maar te versterken. Het achterliggende, niet-westerse gedachtegoed is ons vreemd. Blijkbaar vinden wij Europeanen het moeilijk de denkwijze van een ander (een niet-Europeaan) te begrijpen. Pas op momenten waarop ons erfgoed kwetsbaar blijkt, wordt het ons (opnieuw) duidelijk dat we het moeten verdedigen; pas op dát moment wordt ons de waarde ervan duidelijk. Veel Europeanen bezinnen zich op hun identiteit uit angst voor die van een ander. Ze handelen niet vanuit kracht, maar vanuit hun zwakte en stellen zich daarmee defensief op. Hiermee wordt wel bevestigd dat Europa zich één voelt; samen voelen de landen zich anders dan de rest.

Juist een open Europa dat heel bewust haar plaats in de wereld inneemt, heeft een bevolking nodig die haar eigen geschiedenis en haar eigen achtergronden kent. Want hoe kun je een ander leren kennen als je jezelf niet kent? Juist om beter naar buiten te treden zou een Europese historische canon nuttig kunnen zijn om de Europese burgers bewuster te maken van zichzelf, hun eigen land én de andere Europese landen. Het doel van de canon, dat gebaseerd is op ons geestelijke, culturele, materiële en historische erfgoed, is het verklaren van het verleden. Het zou niet goed zijn de geschiedenis te gebruiken als legitimering van het heden, de toekomst, of wat dan ook. Om tot zelfkennis te komen moet een samenleving de confrontatie met haar eigen verleden wél aan durven te gaan. Daarbij komen dan zowel de positieve als negatieve aspecten aan bod.

Het is mijns inziens de taak van de afdeling Cultuur van de Europese Commissie een cultureel samenwerkingsproject te ontwikkelen ten einde een Europese geschiedenis te schrijven. Deze commissie zet zich in voor bevordering van culturele diversiteit en komt op voor het gezamenlijk culturele erfgoed door het ontwikkelen van grensoverschrijdende samenwerking tussen culturele ondernemers en instellingen. Ook sluit de Europese historische canon naadloos aan bij de doelstellingen van de commissie, die onder meer bestaan uit het aanmoedigen van transnationale circulatie van culturele en artistieke uitingen en het bevorderen van de interculturele dialoog.

Kortom, de Europese historische canon moet dienen om de Europese bevolking bewust te maken van haar eigen verleden, zodat ze zichzelf leert kennen, zich bewust wordt van haar eigen verleden en daardoor beter in staat is 'de ander' te leren kennen. De Europese historische canon kan deze

samenhang niet legitimeren, afkeuren of toejuichen, maar wel verklaren. Als de Europese landen zichzelf én elkaar beter willen leren kennen, moet je beginnen met het leren begrijpen van elkaars verleden en elkaars cultuur. En zoals Johan Huizinga al zei: “Geschiedenis is de geestelijke vorm, waarin een cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden”.¹

1 Johan Huizinga, ‘Over een definitie van het begrip geschiedenis’ (1926), *Verzamelde werken* VII (Haarlem 1950) 102.